

Patronat honorowy:

- Biskup Polowy WP gen. dyw. prof. dr hab. Tadeusz Płoski
- Prezes IPN-KŚZpNP dr hab. Janusz Kurtyka

Organizatorzy:

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

*Instytut Polityki Społecznej
i Stosunków Międzynarodowych
Politechniki Koszalińskiej*

Partner:

Klub 13 Muz

Patron medialny:

TVP SZCZECIN

POLITYCZNIE OBCY

KOMUNISTYCZNY APARAT
REPRESJI WOBEC ŻOŁNIERZY
WOJSKA POLSKIEGO

Konferencja naukowa
Szczecin, 13 – 14 maja 2009 r.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

*Instytut Polityki Społecznej
i Stosunków Międzynarodowych
Politechniki Koszalińskiej*

Konferencja naukowa

POLITYCZNIE OBCY

Komunistyczny aparat represji
wobec żołnierzy Wojska Polskiego

Szczecin, 13–14 maja 2009 r.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

*Instytut Polityki Społecznej
i Stosunków Międzynarodowych
Politechniki Koszalińskiej*

PLAN KONFERENCJI

ŚRODA – 13 MAJA 2009 r.

14.00 – 14.40 — Otwarcie konferencji

14.40 – 16.00 — Panel I, Moderator: prof. dr hab. Bogusław Polak

1. dr Zbigniew Palski, *Organa Informacji Wojskowej w latach 1945–1957*, WBBH w Warszawie
2. Radosław Paterman, *Rola WSW w organach bezpieczeństwa państwa w latach 1957–1990*, OBL IPN w Łodzi
3. prof. dr hab. Bogusław Polak, *Działania wywiadu komunistycznego przeciwko Polskiemu Korpusowi Przysposobienia i Rozmieszczenia*, Politechnika Koszalińska
4. dr Janusz Wróbel, *Repatriacja żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych w polityce Polski Ludowej w latach 1945–1953*, OBEP IPN w Łodzi
5. Krzysztof Tochman, *Rozpracowanie żołnierzy PSZ przez komunistyczny aparat represji na przykładzie cichociemnych*, OBEP IPN w Rzeszowie

16.00 – 16.20 — Dyskusja

16.20 – 16.40 — Przerwa na kawę

16.40 – 18.00 — Panel II, Moderator: prof. dr hab. Tadeusz Dubicki

6. dr Anna Marcinkiewicz-Gołaś, *Sytuacja żołnierzy PSZ na Zachodzie po powrocie do kraju (1945–1948)*, BUIAD IPN w Warszawie
7. dr Jiří Plachý, *„Andersonci” v poválečném Československu (1945–1948)*, Wojskowy Instytut Historyczny w Pradze
8. dr Jerzy Grzybowski, *Sowiecki aparat represji wobec żołnierzy PSZ na Zachodzie, którzy wrócili na Białoruś Sowiecką*, Uniwersytet Warszawski
9. dr hab. prof. nadzw. PK Czesław Partacz, *Represje władz sowieckich wobec żołnierzy PSZ na Zachodzie wracających na Kresy Wschodnie*, Politechnika Koszalińska
10. dr Renata Kobylarz, *„Element podejrany”. Ślężacy – żołnierze Wehrmachtu i PSZ na Zachodzie w dokumentach Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego*, Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łąbinowicach-Opolu

18.00 – 18.20 — Dyskusja

19.00 — Kolacja

CZWARTEK – 14 MAJA 2009 r.

9.30 — Otwarcie drugiego dnia obrad

9.40 – 11.00 — Panel III, Moderator: dr Sebastian Ligarski

11. dr Paweł Skubisz, *Tytani wywiadu – funkcjonariusze GZI i MBP wobec żołnierzy Oddziału II Sztabu Głównego WP*, OBEP IPN w Szczecinie
12. dr Sebastian Pilarski, *Rozpracowanie na terenie Łodzi środowiska osób związanych z Oddziałem II Sztabu Głównego WP*, OBUIAD IPN w Łodzi
13. Paweł Kabat, *Aparat bezpieczeństwa PRL wobec byłych funkcjonariuszy Oddziału II Sztabu Głównego WP na terenie województwa poznańskiego w latach 1945–1956*, OBUIAD IPN w Poznaniu
14. prof. dr hab. Tadeusz Dubicki, *Mjr/ppłk Bolesław Zygmunt Ziemiański jako więzień UB w latach 1945–1946 i 1948–1954*, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie
15. dr Piotr Cichoracki, dr Dariusz Dąbrowski, *Aparat bezpieczeństwa wobec przedwojennego Oddziału II Sztabu Głównego WP. Przypadek ppłk. dypl. Józefa Skrzydlewskiego*, Uniwersytet Wrocławski, OBEP IPN we Wrocławiu/Delegatura IPN w Opolu

11.20 – 11.40 — Dyskusja

11.40 – 12.00 — Przerwa na kawę

12.00 – 13.20 — Panel IV, Moderator: dr Paweł Skubisz

16. Paweł Kochański, Wawrzyniec Makuch, *Inwigilacja i represje aparatu bezpieczeństwa wobec oficerów WP okresu międzywojennego w latach 1945–1989*, OBUIAD i OBL IPN w Poznaniu
17. Artur Ochał, *„Sprawdzić KOP!” Opinie o byłych żołnierzach Korpusu Ochrony Pogranicza w świetle materiałów weryfikacyjnych wojskowych teczek akt personalnych Centralnego Archiwum Wojskowego*, POSG w Szczecinie
18. dr Dorota Pazio-Włazłowska, *„Śługusi podżegaczy wojennych, zdrajcy narodu w każdej dziedzinie, w każdym zakresie” – prasa codzienna lat czterdziestych i pięćdziesiątych o żołnierzach WP*, Ośrodek KARTA w Warszawie
19. dr hab. Jacek Z. Sawicki, *Zapis pierwszej dekady. Propaganda komunistyczna wobec powstania warszawskiego w latach 1944–1954. Przegląd problematyki*, BEP IPN w Warszawie
20. dr hab. prof. nadzw. AP Bogdan Zalewski, *Indoktrynacja personelu Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1945–1989*, Akademia Pomorska w Słupsku

13.20 – 13.40 — Dyskusja

13.40 – 14.00 — Podsumowanie i zakończenie konferencji

Zbigniew Palski

ORGANA INFORMACJI WOJSKOWEJ W LATACH 1945–1957

Informacja wojskowa od momentu utworzenia pełniła rolę wojskowej policji politycznej. Ukierunkowano ją na infiltrację stanu osobowego sił zbrojnych nie pod kątem kontrwywiadowczym, ale na wyłowienie wrogów klasowych, ludzi obcych ideologicznie, którzy – w myśl tezy Stalina o zaostrzaniu się walki klasowej w miarę postępów budowy socjalizmu – nie tylko mogli, ale wręcz musieli zostać agentami imperialistycznych wywiadów. O wszystkim decydowała ankieta personalna i na jej podstawie, z racji pochodzenia społecznego, można było zakwalifikować żołnierza do grupy potencjalnych lub rzeczywistych wrogów. Informacja była jedną z głównych instytucji realizujących represyjną politykę państwa. Uzyskała pozycję nadrzędną w stosunku do prokuratur wojskowych i ubezwłasnowolnionego sądownictwa, obsadzonego przez ludzi powołanych władzom politycznym. Stosując tortury fizyczne i psychiczne, wymuszała na aresztowanych przyznanie się do niepopelnionych zbrodni.

► **Zbigniew Palski** (ur. 1957), dr, historyk. Pracownik Wojskowego Biura Badań Historycznych w Warszawie, sekretarz redakcji „Przeglądu Historyczno-Wojskowego”. Prowadzi badania dotyczące powojennej historii polskich i sowieckich służb specjalnych, stosunków polsko-ukraińskich, ukraińskiego podziemia nacjonalistycznego. Autor kilkudziesięciu prac naukowych poświęconych tej tematyce.

Radosław Paterman

ROLA WSW W ORGANACH BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA W LATACH 1957–1990

Głównym zadaniem WSW było kontrwywiadowcze zabezpieczenie wojska przed działalnością opozycji, a także przed szpiegostwem i dywersją. Kontrwywiad wojskowy w ramach swojej działalności miał bardzo dobre rozeznanie wobec osób, które w różny sposób były związane z instytucjami wojskowymi (praca, znajomi). Dlatego też swoją uwagę skupiał na działaniach wobec członków władz NSZZ „Solidarność” i innych opozycyjnych struktur, które ze względów na działalność i kontakty z szeroko rozumianą dziedziną wojskowości znalazły się w zainteresowaniu WSW (np. B. Borusewicz, H. Wujec, B. Lis). Nasilenie działań przeciwko opozycji zwiększyło się po objęciu szefostwa WSW przez gen. Cz. Kiszcza. Po objęciu przez niego funkcji Ministra Spraw Wewnętrznych nawiązana została ścisła współpraca pomiędzy WSW a MSW.

► **Radosław Paterman** (ur. 1968), archiwista. Zastępca Naczelnika OBL IPN w Łodzi. Zainteresowania swoje koncentruje na dziejach najnowszych. Autor artykułów dotyczących problematyki niszczenia akt oraz publikacji pt. „Studenci ’81. NZS w oczach Partii i SB” (Łódź 2006) i „Kościół łódzkiej Ojciec Stefan Miecznikowski w aktach bezpieki” (Łódź 2006).

Bogusław Polak

DZIAŁANIA WYWIADU KOMUNISTYCZNEGO PRZECIWKO POLSKIEMU KORPUSOWI PRZYSPOSOBIENIA I ROZMIESZCZENIA

W oparciu o archiwalia IPN i IPMS w Londynie, autor przedstawia działalność organów bezpieczeństwa komunistycznej Polski przeciwko dowódcom Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, zwłaszcza gen. W. Andersowi, niekwestionowanemu przywódcy uchodźstwa polskiego w latach 1946–1970. Rozpracowywano też gen. K. Sosnkowskiego, gen. S. Kopańskiego, gen. S. Maczka, gen. Z. Bohusza-Szyszko, gen. M. Karaszewicz-Tokarzewskiego, gen. M. Kukiela. Przedstawione zostaną przykłady technik operacyjnych, m.in. penetracja otoczenia, w tym środowiska rodzinnego, prowokacje mające zdyskredytować przywódców uchodźstwa, sprawa odebrania obywatelstwa polskiego grupie wyższych dowódców itp. Zadania o charakterze wywiadowczym prowadzili też oficerowie z Misji Wojskowej rządu warszawskiego.

► *Bogusław Polak* (ur. 1945), prof. dr hab., historyk, politolog. Autor 20 monografii i współautor 16 książek, ok. 40 tomów źródeł, 400 artykułów, kilkuset biogramów itd. Wypromował 18 doktorów. Dyrektor Instytutu Polityki Społecznej i Stosunków Międzynarodowych Politechniki Koszalińskiej, zastępca przewodniczącego w Kolegium IPN, przewodniczący Rady Naukowej Instytutu im. gen. S. Roweckiego.

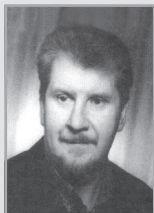

Janusz Wróbel

REPATRIACJA ŻOŁNIERZY POLSKICH SIŁ ZBROJNYCH W POLITYCE POLSKI LUDOWEJ W LATACH 1945–1953

Referat poświęcony będzie działaniom rządu w Warszawie zmierzającym do rozwiązania problemu Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Władze Polski Ludowej wzywały żołnierzy PSZ do szybkiej repatriacji i deklarowały, iż spotka ich w kraju przyjęcie godne bohaterów. Analiza przebiegu rokowań pomiędzy rządem Polski Ludowej a Wielką Brytanią prowadzi jednak do wniosku, że wbrew propagandowym deklaracjom celem komunistów nie było doprowadzenie do repatriacji PSZ w zwartych formacjach i z bronią w rękę, a przejęcie pełnej kontroli nad wojskiem przy równoczesnym wyeliminowaniu dotychczasowych dowódców. Odrębnym zagadnieniem będą działania aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej skierowane przeciwko powracającym żołnierzom. Podkreślona będzie rola grup operacyjnych MBP na granicach oraz akcje „rozpracowania” repatriantów podjęte na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX w.

► *Janusz Wróbel* (ur. 1950), dr, historyk. Pracownik OBEP IPN w Łodzi. Specjalizuje się w problematyce historii najnowszej regionu łódzkiego i dziejów polskiej diaspory w latach 1939–1956. Opublikował m.in. książkę „Uchodźcy polscy ze Związku Sowieckiego 1942–1950” (Łódź 2005), jest redaktorem i współautorem pracy „Polskie dzieci na tułaczach szlakach” (Warszawa 2008).

Krzysztof Tochman

ROZPRACOWANIE ŻOŁNIERZY PSZ PRZEZ KOMUNISTYCZNY APARAT REPRESJI NA PRZYKŁADZIE CICHOCIEMNÝCH

Powracający z Zachodu żołnierze PSZ wg czynników reżimowych stanowili poważne zagrożenie dla systemu komunistycznego w kraju. 22 listopada 1946 r. szef GZI rozkazał założyć sprawy rozpracowania przede wszystkim na oficerów pełniących służbę w WP do 1939 r., zwolnionych przez wojska alianckie i repatriantów z Armii Andersa, „dwójkarzy”, „maczkowców”, z Oddziału VI Sztabu Naczelnego Wodza, w tym i cichociemnych – spadochroniarzy AK. Prowadzono je pod kilkoma kryptonimami: „Mewa”, „Tobruk”, „Zachód”, „Obóz 46”, „Szóstkarze”. Akcje rozpracowania pojedynczego i grupowego ze znacznym natężeniem prowadzono głównie w latach 1948–1956, choć w niektórych przypadkach kontynuowano je do 1988 r.

► *Krzysztof A. Tochman* (ur. 1959), historyk, publicysta. Pracownik OBEP IPN w Rzeszowie. Specjalizuje się w biografistyce dziejów najnowszych. Współpracuje m.in. z redakcjami Polskiego Słownika Biograficznego i Małopolskiego Słownika Biograficznego Uczestników Działań Niepodległościowych 1939–1956. Autor kilkudziesięciu publikacji naukowych i popularno-naukowych.

Anna Marcinkiewicz-Gołaś

SYTUACJA ŻOŁNIERZY PSZ NA ZACHODZIE PO POWROCIE DO KRAJU (1945–1948)

W referacie przedstawiłam stosunek Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej do żołnierzy na Zachodzie, którzy zdecydowali się powrócić do kraju. Na początku ukazałam skomplikowaną sytuację PSZ na Zachodzie po zakończeniu II wojny światowej, a także problemy związane z ich repatriacją do Polski. Omawiając problemy związane z repatriacją zwróciłam szczególną uwagę na działalność przedstawicieli Polskiej Misji Wojskowej w Londynie i prowadzoną przez nich politykę propagandową. Następnie przedstawiłam struktury powołane do rozpracowywania środowiska byłych żołnierzy oraz wytyczne dotyczące sposobów ich inwigilowania. Uwzględniłam również najważniejsze instrukcje, które zostały opracowane w MBP, na przykład: „Instrukcję o pracy operatywnej i rejestracji repatriantów powracających z Niemiec i państw Zachodnio-Europejskich do Polski” oraz „Instrukcję dla punktów kontrolnych”.

► *Anna Marcinkiewicz-Gołaś* (ur. 1970), dr, historyk. Pracownik BULAD IPN w Warszawie. Zajmuje się głównie dziejami najnowszymi, w tym problemem repatriacji żołnierzy PSZ po zakończeniu II wojny światowej. Opublikowała między innymi książkę „Ochotnicza Legia Kobiet 1918–1922” (Warszawa 2006).

Jiří Plachý

„ANDERSOVCI” V POVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU (1945 – 1948)

Po zakończeniu II wojny światowej na teren Czechosłowacji wróciło ponad półtora tysiąca żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, pochodzących głównie z terenów Zaolzia. Chodziło przede wszystkim o byłych posiadaczy tzw. Volkslisty, ale też o weteranów polskich jednostek 1939 r. Referat poświęcony będzie problemom związanym z ich powrotem oraz skierowaną wobec nich polityką ówczesnych władz do czasu przewrotu komunistycznego w Czechosłowacji.

➤ *Jiří Plachý (ur. 1975), dr, historyk. W latach 2000–2007 pracownik Urzędu Dokumentacji i Badania Zbrodni Komunizmu w Pradze. Obecnie samodzielny pracownik naukowy Wojskowego Instytutu Historycznego w Pradze. Autor wielu prac i artykułów dotyczących historii II wojny światowej i sytuacji powojennej w Czechosłowacji, które publikował w Czechach, na Słowacji oraz w Polsce. Obecnie przygotowuje publikację dotyczącą represji komunistycznych wobec podziemia niepodległościowego w Czechach.*

Jerzy Grzybowski

SOWIECKI APARAT REPRESJI WOBEC ŻOŁNIERZY PSZ NA ZACHODZIE, KTÓRZY WRÓCILI NA BIAŁORUŚ SOWIECKĄ

W lwiej części PSZ na Zachodzie składały się z żołnierzy wywodzących się z ziem północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej. Część z nich kierując się pobudkami bytowymi wróciła w latach 1945–1951 w strony ojczyzny, które już po wojnie znalazły się w składzie ZSRS (ok. 900 żołnierzy). W języku władz sowieckich tych ludzi określano mianem „andersowców”, co miało negatywny odcień i było używane równorzędnie z takimi pojęciami jak „zdrajca” lub „wróg ludu”. Strona sowiecka prowadziła politykę, której celem było przyciągnięcie jak największej liczby „andersowców” do ZSRS. Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych rozpoczęły się ich aresztowania. Szczytem prześladowań była zorganizowana i przeprowadzona przez MGB przymusowa deportacja rodzin „andersowców” na Syberię w marcu 1951 r. Wysiedleniu towarzyszyła konfiskata mienia.

➤ *Jerzy Grzybowski (ur. 1979), dr, historyk. Adiunkt na Uniwersytecie Warszawskim. W polu jego zainteresowań naukowych znajdują się stosunki polsko-białoruskie w latach II wojny światowej oraz po jej zakończeniu. Zajmuje się również historią wojskowości XX w. Autor ponad 80 publikacji naukowych w Polsce, Niemczech, Rosji i na Białorusi.*

Czesław Partacz

REPRESJE WŁADZ SOWIECKICH WOBEC ŻOŁNIERZY PSZ NA ZACHODZIE WRACAJĄCYCH NA KRESY WSCHODNIE

W wyniku zbrodniczych działań totalitaryzmu niemieckiego oraz sowieckiego w 1939 r. został przekreślony ład wersalski. Pierwszą ofiarą działań obu reżimów politycznych była Polska. Trzecia Rzesza i ZSRS na ogromną skalę przeprowadzili wysiedlenia oraz deportacje Polaków na Syberię w liczbie ok. 400 tys. Po układzie Sikorski–Majski wielu z nich wstąpiło do Armii Polskiej w ZSRS. Do Iranu ewakuowano w 1942 r. 116 543 obywateli polskich. Przez Bliski Wschód żołnierze ci dotarli do Włoch, gdzie zwycięsko walczyli m.in. o Monte Cassino. Po zakończeniu wojny wielu kresowiaków powróciło na Kresy. Ale Polski już tam nie było. Nastąpiła sowiecka Litwa, Białoruś, Ukraina. W nocy z 31 marca na 1 kwietnia 1951 r. zostali wszyscy deportowani wraz z rodzinami do obwodu irkuckiego. Akcja ta objęła 888 żołnierzy z PSZ z terytorium Białorusi, 40 z Litwy i 19 z Ukrainy Sowieckiej. Po 1955 r. wielu z nich powróciło do Polski.

› *Czesław Partacz (ur. 1952), dr hab. prof. nadzw. PK, historyk, politolog. Pracownik Instytutu Polityki Społecznej i Stosunków Międzynarodowych Politechniki Koszalińskiej. Autor 7 książek i ok. 100 artykułów poświęconych stosunkom polsko-ukraińskim, dziejom Pomorza Zachodniego, Unii Europejskiej, doktryn politycznych w tym szczególnie ideologii ukraińskiego integralnego nacjonalizmu.*

Renata Kobylarz

„ELEMENT PODEJRZANY”. ŚŁĄZACY – ŻOŁNIERZE WEHRMACHTU I PSZ NA ZACHODZIE W DOKUMENTACH URZĘDU BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO

Tematem wystąpienia są losy Ślązaków – byłych żołnierzy Wehrmachtu i Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, którzy w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej zdecydowali się na powrót do Polski. Na ich powojenne życiowe wybory wpływ miała niekorzystna sytuacja na obczyźnie oraz emigracyjna polityka władz Polski Ludowej, które zabiegały o przyjazd tej grupy do kraju. Powracający do Polski Ślązacy poddawani byli działaniom operacyjno-śledczym przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego. Stosunek komunistycznych władz do tej grupy najlepiej pokazują indywidualne losy żołnierzy, których zwłaszcza w pierwszych powojennych latach dotyczyły rozmaite represje, poczynając od problemów z zatrudnieniem, przez szykanowanie rodzin i wysuwanie oskarżeń o szerzenie wrogiej propagandy, dywersję w zakładach pracy czy sprzyjanie Niemcom i szpiegostwo na rzecz zachodnich służb specjalnych, aż po osadzanie w obozach izolacyjnych.

› *Renata Kobylarz (ur. 1978), dr, historyk. Pracownik naukowy Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łąbinowicach-Opolu. Zajmuje się problematyką pamięci o powstaniu w getcie warszawskim w powojennej Polsce oraz losów Ślązaków – żołnierzy Wehrmachtu po zakończeniu II wojny światowej.*

Paweł Skubisz

TYTANI WYWIADU – FUNKCJONARIUSZE GZI I MBP WOBEĆ ŻOŁNIERZY ODDZIAŁU II SZTABU GŁÓWNEGO WP

Po zakończeniu II wojny światowej funkcjonariusze komunistycznego aparatu bezpieczeństwa przystąpili do bezpardonowej walki z przedwojennymi pracownikami Oddziału II Sztabu Głównego WP. Stanęli naprzeciw siebie niczym mityczni Tytani. Ich walkę okrywał nimb tajemniczości, jak przystało na pracowników instytucji wywiadowczych. Jej przyczyną było dążenie komunistów do przejęcia władzy w Polsce, a rozprawa z „dwójkarzami” wynikała z sumy ich negatywnych doświadczeń z czasów Drugiej Rzeczypospolitej, wojny światowej, a także obaw naczelnych gremiów aparatu bezpieczeństwa o zaangażowanie byłych pracowników Oddziału II we współpracę z wywiadami państw zachodnich, szczególnie w okresie narastającego zimnowojennego stanu napięcia pomiędzy USA i ZSRS. Wobec tego sięgnięto po sprawdzone sowieckie metody pracy operacyjnej i śledczej, w celu wyeliminowania „dwójkarzy” ze wszystkich ważnych obszarów życia politycznego, społecznego i gospodarczego powojennej Polski.

➤ *Paweł Skubisz* (ur. 1977), dr, historyk. Pracownik OBEP IPN w Szczecinie. Zainteresowania badawcze koncentruje wokół dziejów Polski w I połowie XX w., szczególnie zagadnień dotyczących obromości Drugiej Rzeczypospolitej, ochrony granic, działalności powojennego aparatu represji.

Sebastian Pilarski

ROZPRACOWANIE NA TERENIE ŁODZI ŚRODOWISKA OSÓB ZWIĄZANYCH Z ODDZIAŁEM II SZTABU GŁÓWNEGO WP

Autor podejmuje zagadnienie inwigilacji osób powiązanych z Oddziałem II Sztabu Głównego WP. Działaniami aparatu bezpieczeństwa objęto byłych oficerów WP oraz cywilów wykorzystywanych jako informatorów przez Samodzielny Referat Informacyjny przy Dowództwie Okręgu Korpusu nr 4 w Łodzi. Ze szczególną surowością traktowani byli oficerowie uczestniczący w akcjach dywersyjnych poprzedzających przyłączenie Zaolzia do Polski oraz Rusi Podkarpackiej do Węgier – stosowano wobec nich dekret z 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego w Polsce przed 1939 r. Ostatnią próbę rozpracowania pracowników i agentów Oddziału II SB podjęła w 1969 r. w ramach ankietyzacji obejmującej osoby zajmujące kierownicze stanowiska w aparacie państwowym Drugiej Rzeczypospolitej.

➤ *Sebastian Pilarski* (ur. 1977), dr, historyk. Pracownik OBUIAD IPN w Łodzi. Zajmuje się polityką zagraniczną Drugiej Rzeczypospolitej, problematyką przemian politycznych w Polsce w latach 1988–1990, oraz represjami wobec osób zajmujących kierownicze stanowiska w aparacie państwowym Drugiej Rzeczypospolitej. Opublikował m.in.: „Polskie ugrupowania polityczne wobec Czechosłowacji 1938–1939” (Warszawa 2008) i „Zarys stosunków polsko-czechosłowackich 1918–1933” (Toruń 2008).

Paweł Kabat

APARAT BEZPIECZEŃSTWA PRL WOBEC BYŁYCH FUNKCJONARIUSZY ODDZIAŁU II SZTABU GŁÓWNEGO WP NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POZNAŃSKIEGO W LATACH 1945–1956

Oddział II Sztabu Głównego WP był organem polskiego wywiadu i kontrwywiadu wojskowego w latach 1918–1939. W październiku 1949 r. wszczęto rozpracowywanie obiektowe pod kryptonimem „Targowica”, które objęło m.in. środowisko byłych funkcjonariuszy Oddziału II i ich współpracowników. Celem „Targowicy” było odtworzenie i rozpracowanie przedwojennych terenowych placówek Oddziału II wraz z obsadą personalną i siecią agenturalną. Funkcjonariuszy przedwojennej „dwójki” ujawniano w dużej mierze dzięki informacjom uzyskiwanym od agentów bezpieczeństwa. Metody rozpracowywania „obiektu” przez poszczególne PUBP nie przynosiły jednak pożądanego efektu. Mimo szeroko prowadzonej pracy operacyjnej organy bezpieczeństwa PRL nie uzyskały konkretnych informacji na temat przestępczej działalności inwigilowanego środowiska. W rezultacie nie przeprowadzano aresztowań i nie organizowano pokazowych procesów politycznych.

► **Paweł Kabat** (ur. 1982), historyk. Pracownik OBUiAD IPN w Poznaniu. Opublikował m.in. artykuły: „Repatrianci z ZSRS w dokumentach organów bezpieczeństwa PRL”, „Aparat bezpieczeństwa PRL wobec byłych funkcjonariuszy Oddziału II Sztabu Głównego WP, Policji Państwowej, Straży Granicznej na terenie województwa poznańskiego w latach 1945–1956”.

Tadeusz Dubicki

MJR/PPŁK BOLESŁAW ZYGMUNT ZIEMIAŃSKI JAKO WIĘZIEŃ UB W LATACH 1945–1946 I 1948–1954

Referat poświęcony losom mjr./ppłk. Bolesława Ziemiańskiego przed wojną oficera Oddziału II Sztabu Głównego, m.in. szefa ochrony Belwederu w latach 1926–1935 i Centralnej Agentury. W latach II wojny światowej przebywał w Rumunii prowadząc tam intensywną działalność konspiracyjną. W 1945 r. porwany z Rumunii i przewieziony do Polski. Uwięziony i brutalnie przesłuchiwany. Po opuszczeniu z więzienia pozostawał pod stałą obserwacją UB/SB. Zmarł w 1976 r.

► **Tadeusz Dubicki** (ur. 1948), prof. dr hab., historyk. Pracownik Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie i Uniwersytetu Łódzkiego. Zajmuje się problematyką uchodźstwa wojennego, dziejów Polonii, wywiadu Drugiej Rzeczypospolitej. Autor 20 książek, m.in. publikacji „Polsko-brytyjska współpraca wywiadowcza podczas II wojny światowej” (Warszawa 2004).

Piotr Cichoracki, Dariusz Dąbrowski

APARAT BEZPIECZEŃSTWA WOBEC PRZEDWOJENNEGO ODDZIAŁU II SZTABU GŁÓWNEGO WP. PRZYPADEK PPŁK. DYPL. JÓZEFA SKRZYDLEWSKIEGO

Ppłk dypl. Józef Skrzydlewski należał do najwyższych rangą oficerów przedwojennego wywiadu polskiego, jacy po II wojnie światowej wrócili do kraju. W Oddziale II Sztabu Głównego pełnił funkcję szefa wydziału planowania – późniejszego Wydziału III, zajmującego się opracowaniem zadań wywiadu na wypadek zagrożenia wojennego. Został aresztowany w ramach akcji skierowanej między innymi przeciwko funkcjonariuszom przedwojennego Oddziału II. Zatrzymanie Skrzydlewskiego poprzedziły kilkuletnie działania, głównie w ramach rozpracowania obiektowego pod kryptonimem „Targowica”. Jego zeznania miały służyć komunistycznemu aparatowi represji do kompromitacji wywiadu polskiego, m.in. jako struktury zbrodniczej. Zmarł w niewyjaśnionych okolicznościach w więzieniu mokotowskim w 1952 r.

► **Piotr Cichoracki** (ur. 1975), dr, historyk. Pracownik Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Specjalizuje się w badaniu dziejów Polski w I połowie XX w., ze szczególnym uwzględnieniem działalności polityczno-administracyjnej obozu sanacyjnego oraz wizerunku marszałka Józefa Piłsudskiego w społeczeństwie polskim okresu międzywojennego.

► **Dariusz Dąbrowski** (ur. 1975), dr, historyk. Pracownik OBEP IPN we Wrocławiu (Delegatura w Opolu). Zajmuje się historią narodów i państw Europy Środkowo-Wschodniej, ich wzajemnymi relacjami w XX w. oraz działaniami polskich służb wywiadowczych w tym regionie w okresie międzywojennym, a także losami byłych pracowników Oddziału II Sztabu Głównego WP po II wojnie światowej.

Paweł Kochański, Wawrzyniec Makuch

INWIGILACJA I REPRESJE APARATU BEZPIECZEŃSTWA WOBEC OFICERÓW WP OKRESU MIĘDZYWOJENNEGO W LATACH 1945 – 1989

Celem tego referatu będzie ukazanie trudnej sytuacji oficerów WP Drugiej Rzeczypospolitej w nowej rzeczywistości politycznej w Polsce po 1945 r. Oficerowie WP w latach 1921–1939 byli wychowywani w tradycji niepodległościowej a w szkołach oficerskich wpajano im poczucie dumy z przynależności do swoich pułków. Nauczano ich bardzo poważnie traktować kodeks honorowy oraz godność oficerską i swój mundur, natomiast po wojnie musieli spotykać się z upokorzeniami i przemocą ze strony często znacznie niedokształconych, pracowników aparatu bezpieczeństwa. Na podstawie dokumentów zgromadzonych w Oddziale Poznańskim IPN będziemy starali się ukazać skalę i metody bezprawia, jakich użył Urząd Bezpieczeństwa wobec tej grupy ludzi

► **Paweł Kochański** (ur. 1970), historyk. Pracownik OBL IPN w Poznaniu. Założyciel Stowarzyszenia Polski Klub Kawalerski. Członek Towarzystwa b. Żołnierzy i Przyjaciół 15 Pułku Ułanów Poznańskich.

► **Wawrzyniec Makuch** (ur. 1982), historyk, archiwista. Pracownik OBL IPN w Poznaniu. Specjalizuje się w historii najnowszej. Jest współautorem pracy „Wybory z 19 stycznia 1947 r. w województwie poznańskim. Wybór źródeł”.

Artur Ochał

„SPRAWDZIĆ KOP!” OPINIE O BYŁYCH ŻOŁNIERZACH KORPUSU OCHRONY POGRANICZA W ŚWIEŁLE MATERIAŁÓW WERYFIKACYJNYCH WOJSKOWYCH TECZEK AKT PERSONALNYCH CENTRALNEGO ARCHIWUM WOJSKOWEGO

Referat oparty na wojskowych teczkach akt personalnych, znajdujących się w zasobach CAW w Rembertowie, ma na celu przedstawienie historykom opinii weryfikacyjnych o byłych oficerach KOP. Celem działających w latach 1949–1952 komisji weryfikacyjnych było ustalenie praw do świadczeń emerytalnych przedwojennych urzędników, funkcjonariuszy oraz oficerów i podoficerów wojska. Dodatkowym zadaniem komisji było sprawdzenie, czy weryfikowani w czasie wojny nie działali na szkodę Polski, Związku Sowieckiego lub na szkodę osób związanych z ruchem komunistycznym. Weryfikacją objęci zostali wszyscy funkcjonariusze i żołnierze tzw. „aparatu ucisku” Drugiej Rzeczypospolitej, w tym żołnierze KOP bez względu na okres służby i realizowane zadania. Działalność komisji stała się jednym z ukrytych elementów represji zastosowanych w stosunku do przedwojennej kadry zawodowej wojska.

► *Artur Ochał* (ur. 1967), mjr SG, historyk. Oficer Pomorskiego Oddziału Straży Granicznej. Autor prac naukowych i popularno-naukowych z zakresu dziejów najnowszych, szczególnie dotyczących ochrony granic w Drugiej Rzeczypospolitej i działalności Korpusu Ochrony Pogranicza.

Dorota Pazio-Włazłowska

„SŁUGUSI PODŻEGACZY WOJENNYCH, ZDRAJCY NARODU W KAŻDEJ DZIEDZINIE, W KAŻDYM ZAKRESIE” – PRASA CODZIENNA LAT CZTERDZIESTYCH I PIĘĆDZIESIĄTYCH O ŻOŁNIERZACH WP

W referacie przedstawiona zostanie analiza środków językowych – przede wszystkim pejoratywnych nominacji – służących kreowaniu obrazu żołnierzy Wojska Polskiego zgodnie z założeniami aparatu propagandy. Wskazane zostaną kręgi tematyczne, wykorzystywane jako źródło dyskredytujących określeń (hitleryzm, zdrada, czerpanie korzyści majątkowych). Omówiony zostanie mechanizm i zakres leksykalnych odwołań do czasu wojny, służących wytworzeniu negatywnego wizerunku AK. Prezentowane będą również morfologiczne narzędzia dyskredytacji, wyrażające opozycję „my – oni”/„swoi – obcy”, oraz – służące deprecjacji – środki syntaktyczne i stylistyczne. Autorka akcentuje niedocenianą kreacyjną siłę słowa, jego sprawczą moc w tworzeniu „rzeczywistości” pozajęzykowej zgodnej z oczekiwaniami i potrzebami rządzących. Podkreśla udział i znaczenie manipulacji językowej w działaniach propagandowych wymierzonych przeciw żołnierzom Wojska Polskiego.

► *Dorota Pazio-Włazłowska* (ur. 1968), dr, specjalizacja: etnolingwistyka. Od 1998 r. pracownik Ośrodka KARTA. Zainteresowania badawcze koncentruje na językowym i tekstowym obrazie świata. Autorka tekstów poświęconych lingwokulturologii.

Jacek Z. Sawicki

ZAPIS PIERWSZEJ DEKADY. PROPAGANDA KOMUNISTYCZNA WOBEĆ POWSTANIA WARSZAWSKIEGO W LATACH 1944–1954. PRZEGLĄD PROBLEMATYKI

Walkę z pamięcią Powstania Warszawskiego można zaliczyć do najdłużej trwających bitew (w rozumieniu prób oddziaływania na społeczeństwo i przekształcenia jego świadomości) okresu PRL. Zaczęło się od oszczerstw, zjadłych ataków propagandowych, w takim samym stopniu wykorzystujących kłamstwo i przeżyta tragedię. Za Krystyną Kersten można powtórzyć, że wprowadzono wtedy terror propagandowy na równi z terrorem policyjnym. Dlatego przebieg pierwszej dekady wydaje się najistotniejszy. Odwilż po 1956 r. umożliwiła opublikowanie kilku ważnych opracowań naukowych oraz wielu książek wspomnieniowych, natomiast nie wniosła prawdziwych zmian do stosunku władzy do samego Powstania Warszawskiego. Wykładania ideologiczna i ocena tego wydarzenia wyrażona przez komunistów na początku, jeszcze w 1944 r., pozostała nie zmieniona do końca PRL. Zdawano sobie bowiem sprawę, że istotna zmiana polityki historycznej będzie bezpośrednio godzić w legitymizację władzy, a przez to w podwaliny ustroju.

► *Jacek Zygmunt Sawicki (ur. 1957), dr hab., historyk, filmowiec–dokumentalista. Pracownik BUIAD IPN w Warszawie. Autor i redaktor naukowy publikacji książkowych: „Obroża w konspiracji i powstaniu warszawskim” (Warszawa 1990, 2002), „Aresztowane powstanie” (Warszawa 2004), „Powstanie warszawskie. Antologia tekstów nieobecnych” (Toruń 2004), „Bitwa o prawdę. Historia zmagania o pamięć powstania warszawskiego 1944–1989” (Warszawa 2005) oraz licznych artykułów i filmów dokumentalnych.*

Bogdan Zalewski

INDOKTRYNACJA PERSONELU POLSKIEJ MARYNARKI WOJENNEJ W LATACH 1945–1989

W referacie zostanie przedstawiona problematyka działalności szkoleniowo-wydawniczej w polskich siłach morskich w latach 1945–1989. Szczególnym przedmiotem analizy będą fakty i zjawiska związane z indoktrynacją personelu marynarki wojennej, która w dużym stopniu uzależniona była od aktualnej koniunktury politycznej. Stąd zostaną zaprezentowane takie zjawiska jak: stalinizacja, indoktrynacja światopoglądowa i klasowa. Ponadto zostanie ukazany wpływ aktualnie prowadzonej polityki przez PZPR na kierunki pracy wychowawczej w siłach zbrojnych. Całość zakończy ocena skuteczności tej działalności w morskim rodzaju sił zbrojnych z chwilą rozpoczęcia transformacji ustrojowej.

► *Bogdan Zalewski (ur. 1954), dr hab. prof. nadzw. AP, historyk. Pracownik Katedry Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Pomorskiej w Słupsku. Zainteresowania naukowe koncentruje wokół problematyki Polskiej Marynarki Wojennej oraz edukacji historycznej.*

Projekt i skład: Piotr Sawicki – Wilhelm Studio